

*Kuinka tunteet ja persoonallisuus
vaikuttivat päätöksentekoon?
Opit on sovellettavissa myös
nykyajan kriisien johtamiseen.*

Lasse Laaksonen

TEMPERA- MENTTIA!

Sotilasylijohdon
tunnehistoria

DOCENDO

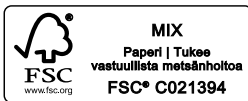

Lasse Laaksonen

TEMPERA- MENTTIA!

Sotilasylijohdon
tunnehistoria

DOCENDO

Ensimmäinen painos

© Lasse Laaksonen ja Docendo 2025

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Kansi: Kalevantuli, Matti Vartiala

Kannen valokuva: SA-kuva

Taittotyö: Keski-Suomen Sivu Oy

Kansiliepeen valokuva: Veikko Somerpuro

ISBN 978-952-382-908-4

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuusasioihin liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@docendo.fi

Lapsilleni

*”Näin silloin jo marsalkan kasvojen väristä, että hän
loukkaantui syvästi tästä huomautuksestani.”*

KENRAALI PAAVO TALVELA

Sisällys

Alkusanat	11
Tunteen ja järjen kilpajuoksu	15
Sotilaan tielle – eri kaiku on lapsuuden	23
Kolme kasvupolkua jääkäriksi	23
Sisällissodan sisäänheitto – upseerin urapolulle.....	41
Unelmia ja pettymyksiä – tuskissa tasavallan armeijassa	49
Seikkailua, särmää ja sarkaa.....	49
Ehdottomuutta ja impulsiivisuutta – nuoria vihaisia upseereita	63
Siveellinen vai syntinen? Vilunkipeliä ylijohdossa	89
Ken kenraaliksi kelpaa?	99
Yleisesikunnan herrat ja nurkkakunnat	103
Suuria persoonia ja arvaamattomia aikoja	111
Kiihkon kirittäjiä ja tolkun turvaajia	111
Verenvaihtoa yleisesikunnassa ja eduskunnassa	120
Sodan hajua ja Turmiolan Tommeja	126
Väärä mies väärin sammuttajana	139
Karriäärejä ja reviiirejä	147
Väkijuomia ja selluloosaa – Talvelan siviilihommia	147
Hermo ja harmi – Siilasvuo ja Mala	157
Mannerheim – eronkävijä	169

Erilaisia sankareita – talvisota	183
Tahtoja ja sopeutuja – Talvela ja Malmberg	183
Suomussalmen voitot – Siilasvuosta sankari	204
Uudet roolit – välirauha	214
Egoja ja tekoja – jatkosodan hyökkääjiä	225
Miehet paikoilleen	225
Tulta ja tappuraa	230
”Hurri ja ryssä” -ristin tie	238
Kaksi herraa – kenraalin ”kiirastuli”	248
Asemasodan asetelmat	263
Kiukkupussin komennus ja Hitlerin hurma.....	263
Suomalaisen SS-pataljoonan pulmat	278
Mannerheimin käsijarrukäännös	294
Sietokyvyn rajat ja tahtojen talutusnuorat	303
Onnelliset ja onneton – Mannerheimin pärstäkertoimet	303
Kuinka ärripurrit kesytetään?	314
Voimalla kaunan – saksalaisten poisajo	326
Sotien arpeuttamat.....	336
Johtopäätökset	343
Lähteet	367
Henkilöhakemisto	383

Alkusanat

Sodassa ja rakkaudessa, suuria tunteita – sanotaan. Sota on paljon muutakin kuin tilanteita ja tapahtumia. Se nostaa esiin yksilöitä, luonteita ja persoonia. Komentajat elävät sisäisessä myrskyssä pohtiessaan vaikeita ratkaisuja. Mielialat vaihtelevat ja tunteet kuohuvat. Vahvat luonteet hallitsevat, toiset kestävät ja toiset sortuvat. Verbaalisissa kaksintaisteluissa toiset ärsyntyvät ja toiset pahoittavat mielensä. Vaikeissa paikoissa komentajat kiihtyvät tai lamaantuvat, ovat impulsiivisia tai harkitsevia. Sodassa johtamisessa on paljon sekavuutta ja sählystä sekä erehtymistä ja onnistumista. Vihollisen tahto on enemmän tai vähemmän tuntematon muuttuja.

Suurvaltasuhteissa on viime aikoina ajauduttu sekavuuksien aikaan. Suuret persoonat ovat ohjailleet mannerlaattojen liikkeitä. Samalla teknologiajätit ja sosiaaliset mediat ovat tarjonneet mahdollisuuden vaikuttaa käyttäjiensä tunteisiin, kiihdyttää, koukuttaa ja kuplauttaa. Mielipiteitä muokataan ja manipuloidaan massamaisesti. Vahvat johtajat hyödyntävät uusia menetelmiä kannatuksensa pönkittämiseksi. Lisäksi menneisyyttä muokataan poliittisten päämäärien palvelemiseksi luomalla tieteellisesti kestävämmiä kansallisia narratiiveja. Historian väärät profeetat loihtivat oikeutuksia mielikuviin perustuvien uhkakuvien torjumiseksi. Muistisodankäynnissä tarkoitus pyhittää keinot, totuus hämärretään valheilla.

Suurvaltajohtajissa on paljon suuria egoja. Kun sääntöpohjainen järjestämä on heikentynyt, yksilöitten ja heidän persooniensa merki-

tys on kasvanut. Tunteet korostuvat päätöksenteossa ja tapaamisissa. Yhdysvaltojen presidentin Donald Trumpin ja Ukrainan presidentin Volodymyr Zelenskyin koleeriseksi äitynyt kohtaaminen Valkoisessa talossa tai Trumpin ja Elon Muskin, toisin sanoen maailman vaikutusvaltaisimman ja maailman rikkaimman miehen välirikko, jossa tulisieluiset persoonat sysivät toisiaan sanoin ja vihjailuin mediassa, ovat paljon puhuvia. Tunteiden vaikutusta johtamiseen on kuitenkin tutkittu niukasti. Aihe on ajankohtainen ajatellen niin historian selittämistä kuin nykypäivän ymmärtämistä.

Tässä kirjassa olen tutkinut sotilasjohtajien henkilösuhteita, henkilökohtaisia ongelmia, stressireaktioita ja rikkomuksia. Aiheet ovat olleet arkaluontoisia, suorastaan tabuja. Auktoriteettien läpivalaisua ei ole aina pidetty suotavana, yksilöihin kajoaminen on ollut vastoin historian tutkimuksen perinnettä. Historiaa ei kuitenkaan tutkita lopputuloksesta tai myötäkarvaan silittäen. Tunteita tutkiessani herätän varmasti tunteita. Tällä teoksellani haluan nostaa ”ihmisen ääntä” sotahistorian tutkimiseen ja johtamisen analysoimiseen. Yhden aiheen läpikäyminen on johtanut toiseen, uuteen kysymyksenasetteluun, tulkintaan ja selittämiseen. Intohimoisena tutkijana elän haasteista, joita kipupisteiden läpikäyminen tarjoaa.

Teoksessa tarkastellaan Mannerheimin lähipiirin persoonia ja heidän reaktioitaan erilaisissa tilanteissa. Marsalkan johtaminen oli luonteeltaan erityistä, ja siinä henkilöt korostuivat. Olen huomioinut rajauksessa ja kysymyksenasettelussa erilaisten persoonien vaikutuksen Mannerheimin tunteisiin ja johtamiseen, ketkä merkittävät kenraalit saivat hänet joko ärtymään tai innostumaan. Käytännössä tämä tarkoittaa helpommin hahmotettavaa, muutaman toisistaan poikkeavan yksilön ja persoonan piiriä Mannerheimin tuntumassa. Selvitän heidän kehittymistään ja kasvamistaan eri rooleihin lapsuudesta lähtien sotilasuran viimeisille metreille. Tunteiden merkitystä kanssakäymisessä Mannerheimin kanssa tarkastellaan vertailevasti eri aikoina ja eri tilanteissa. Tämä muodostaa kirjani kerronnan punaisen langan, joka on tarpeen laajasti ymmärrettävän aiheen järkeväksi hahmotetta-

vaksi. Muut relevantit henkilöt tulevat luontaisesti tarkastelluiksi eri tapahtumien ja tilanteiden käsittelyn yhteydessä.

Saan kiittää läheisiä sydämellisesti myötäelämisestä. Kiitokset suosittelijoille sekä Uuden Päivän Rahastolle, Alfred Kordelinin Säätiölle, Kirjailijoiden ja kääntäjien apurahalautakuntakunnalle, Turvallisuuden Tuelle ja Suomen Tietokirjailijoille. Kiitokset kirjani kustantaneelle Docendolle ja WSOY:lle. Kiitän kollektiivisesti kaikkia kannustajiani – niin vanhoja tuttuja kuin tuntemattomia – jotka ovat tulleet spontaanisti esittäytymään eri tilaisuuksissa, tervehtineet kadulla tai antaneet palautetta ja kiittäneet kirjoistani.

Helsingissä 25. kesäkuuta 2025

Lasse Laaksonen

filosofian tohtori

Suomen ja Skandinavian historian dosentti, Helsingin yliopisto

Suomen sotahistorian dosentti, Maanpuolustuskorkeakoulu

sotahistorian dosentti, Itä-Suomen yliopisto

Tunteen ja järjen kilpajuoksu

”Meidän on säilytettävä päämme kylmänä, vältettävä tunne- ja toiveajattelua, rakennettava vain tosiasioille.”

Risto Ryti

Sotapäälliköt ja poliittiset johtajat tekevät päätöksiä tunteella ja järjellä, joskus enemmän toisella kuin toisella. Kovakalloisuutta – nykypsykologian termein itsenäistä päämäärätietoista sinnikkyyttä – vaaditaan paljon. Toiset pillastuvat pian, toiset harkitsevat enemmän. Toisin sanoen tunnepohjainen impulsiivisuus ja tilannerealiteetteihin pohjaava harkinta ovat jatkumon ääripäissä. Brittien sotamarsalkka Bernard ”Monty” Montgomery ja Yhdysvaltojen kenraali George S. Patton ovat jääneet historiaan äärimmäisistä tunteistaan – ja kiukunpuuskistaan. Tasavallan presidentit Ranskan kenraali Charles de Gaulle ja Suomen marsalkka Mannerheim olivat myöskin impulsiivisia ja ärhäköitä alaisilleen.

Sota on tunteiden ja järjen taistelua. Tunteita ei voi kontrolloida, ne eivät ole tahdosta kiinni. Tunne on evolutiivinen kehollinen viesti, jonka tarkoitus on virittää ja suunnata mieltä johonkin toimintaan. Samalla se on hyvin subjektiivinen ja henkilökohtainen koke-

mus. Järki on puolestaan loogista päättelyä ja rationaalista ajattelua tässä hetkessä tilannerealityt huomioden. Nobel-palkittu Daniel Kahneman on käsitellyt syvemmin tätä tematiikkaa. Hän kuvaa kaksi järjestelmää: nopean ja tunnevoittoisen intuitiivisen sekä rationaalisemmasta prosessoinnista vastaavan hitaamman järjestelmän. Pitkän päälle parempia päätöksiä tehdään järkipärisesti pohtien, joskin tunteet tunnistaen ja niitäkin hyödyntäen.¹

Tunteiden vallassa on kuitenkin tehty suuria ratkaisuja, hyviä ja huonoja. Tällöin järjen ääni on saanut väistyä. Tunnetuista filosofeista Arthur Schopenhauer oli ensimmäinen, joka asetti vastoin valistusajan ajattelijoita tunteen merkityksen järjen edelle yksilön ajattelussa. Suomalaisista kenraaleista hänen ”tahdon filosofiaansa” oli syventynyt ainakin Paavo Talvela ja erityisen tarkasti Kurt Martti Wallenius. Sotapäälliköt, upseerit, johtajat ja kouluttajat ovat erilaisia yksilöitä ja persoonia. Sodassa toiset saavuttavat, toiset sortuvat. Syntyy sankareita ja antisankareita, tunteettomallakin on tunteensa.

Sodassa päätöksiä joudutaan tekemään usein nopeasti ja äkkiarvaamatta. Hallinnan puute vastuun edellä ja eskaloituva pelko voivat ilmetä niin psyykkisesti kuin fyysisesti. Viimeisten tutkimusten mukaan ihminen reagoi hetkessä ensin tunteella ja vasta sitten järjellä. Viive on vähimmillään sekunnin murto-osia yksilöstä riippuen. Äkkiväärät persoonat ajautuvat herkemmin tunteiden talutusnuoraan, seesteisemmät suhtautuvat tilanteeseen harkitummin. Myös esittelijän tai viestintuojan ”pärsäkerroin” vaikuttavat tällaisen henkilön reaktioon itse asiaan.

Vaikeat tunteet voivat ilmetä myös taisteluhulun kasvuna, haluna paeta tai lamaantumisena. Sydän voi hakata, kasvot kiristyä ja keho jännittyä. Järjenkäytöllä viitataan harkintaan ja päättelyyn, joka perustuu tilannetietoisuuteen ja -tekijöihin. Päätökset tehdään kylmästi punnitsemalla faktoja. Normandian maihinnousua johtanut

1 Kahneman 2011: Kahneman Daniel, Thinking fast thinking slow. Farrar, Straus and Giroux NY 2011.

myöhempi Yhdysvaltain presidentti Dwight ”Ike” Eisenhower muistetaan kylmähäpäisyydestään räiskyvien persoonien esimiehenä ja päällikkönä: entisenä jalkapallovalmentajana hän osasi johtaa joukkueitaan. Saksalainen sotamarsalkka Erich von Manstein puolestaan tunnetaan analytikkona: shakin harrastaja harkitsi liikkeensä tarkasti myös sodan pelilaudalla.

Kun tehdään äkisti päätöksiä kaaoksen keskellä, puhutaan joskus myös intuitiosta. Se on johdatteleva vaistonvarainen tuntemus, joka viittaa kykyyn ymmärtää tai tietää asioita ilman selkeää päättelyä tai järkeilyä. Sotamarsalkka Montgomery kertoi pitäneensä komento-vaunussaan aina tärkeimmän vastustajansa valokuvaa tai kuvaa esillä ymmärtääkseen tämän ajatuksenjuoksua ja seuraavia sotaliikkeitä:

*”Länsiaavikolla ja myöhemmin Normandiassa vastustajani oli [Erwin] Rommel. Tutkin hänen kasvojaan ja mietin, voinko päästä selville hänen todennäköisestä suhtautumisestaan toimenpiteisiin, joihin ehkä ryhdyin. Jollakin omituisella tavalla tämä auttoi minua.”*²

Suomen talvi- ja jatkosodasta paljon omien kokemustensa valossa kirjoittanut everstiluutnantti Wolf Halsti viittaa intuitioon luonnehtiessaan esimiestään kenraaliluutnantti Hjalmar Siilasvuota sotatoimiyhtymän komentajana: ”Jalmari-Herralla” oli hänen mukaansa hyvä vainu vihollisen liikkeistä, jos sai johtaa joukkojaan riippumattomasti. Siilasvuon tapa käydä omapäisesti ”omaa sotaansa” johti kuitenkin jatkuvasti hankauksiin esimiestensä kanssa. Mannerheim sai suitsia kenraaliaan useamman kerran.

Intuitio on alitajuista tietoa, aavistusta yli rationaalisuuden rajapyykkien. Sodassa eletään äärimmäisessä todellisuudessa, ja komentajalla on erityinen herkkyys turvautua poikkeuksellisiin tapoihin

2 Montgomery 1973: Montgomery Bernard, Sodankäynti kautta aikojen. WSOY Porvoo 1973, 17. Erwin Rommel (1891–1944) oli saksalainen sotamarsalkka. Hänet tunnettiin myös lempinimellä ”erämaan kettu”.

hakea tukea vaikeisiin ratkaisuihinsa. Intuition voi katsoa rakentuneen yksilön aiemmista kokemuksista, aistimuksista ja uskomuksista. Jokaisella on omanlaisensa.

Sanonta ”sydän sanoo toista, järki toista” viittaa tunteen ja rationaalisen ajattelun ristiriitaiseen luonteeseen. Ne juoksevat kilpaa toisensa kanssa komentajan mielessä. Tunne ja järki eivät ole toisiaan poissulkevia. Tunteet ovat kuitenkin ailahtelevampia, ja joku saattaa tehdä rakkauden huumassa hulluja asioita tai pikaistuksissaan päätömyyksiä. Tunteet ovat silti omanlaisensa tienviitta yksilön mielessä. Kahnemanin termin sekä intuitiivista että rationaalista järjestelmää täytyy osata hyödyntää halliten. Tunteiden inspiraatiota voi jalostaa järjen valolla.

Ihmisen persoonallisuus on psyykkinen rakenne, joka osaltaan säätelee käyttäytymistä, tunteita, piirteitä, tapoja, asenteita, motivaatiota, ajatusmalleja ja reaktioita. Persoonallisuus muodostuu sekä biologisesti määräytyvästä temperamentista että elämäkokemusten ja ympäristötekijöiden muovaamista ominaisuuksista. Temperamentti viittaa synnynnäisiin, suhteellisen pysyviin yksilöllisiin reagointitapoihin, kuten taipumukseen kokea voimakkaita tunteita, hakeutua stimulaatioon tai sopeutua uusiin tilanteisiin.

Persoonallisuutta voidaan tarkastella viidestä eri ulottuvuudesta, jotka heijastavat sekä temperamentin että opittujen tapojen vaikutuksia: ulospäinsuuntautuneisuus vastaan sisäänpäinkääntyneisyys, sovinollisuus vastaan epäsovinollisuus, tunne-elämän tasapainoisuus vastaan kielteisyys, tunnollisuus vastaan huolettomuus ja viimeiseksi avoimuus uusille asioille ja kokemuksille vastaan taipumus suosia totuttuja ratkaisuja. Kun tarkastelun kohteena ovat sotapäälliköt ja poliittiset johtajat, persoonallisilla piirteillä on vaikutusta muun muassa heidän sisukkuuteensa, rohkeuteensa, luovuuteensa, joustavuuteensa – ja eikä vähäisimpänä kykyyn tehdä päätöksiä ja kantaa vastuuta.

Uusimmassa tutkimuksessa persoonallisuutta ei enää pidetä yhtä muuttumattomana kuin aiemmin. Sen katsotaan muuttuvan elämäntapahtumien tuoksinassa, vaikka geneettisellä perimällä onkin pal-

jon merkitystä. Suuret käännekohdat sotilasuralla sekä traumaattiset kokemukset rintamalla tai siviilissä ovat merkittäviä tapahtumia, jotka ovat saattaneet vaikuttaa henkilön persoonallisuuteen. Silti sen muuttuminen vaatii yleensä pitkän ajan. Nuorempana myötäsyttyisten temperamenttitekijöiden vaikutus on suurempi, kun taas vanhempana ympäristötekijöillä on enemmän vaikutusta. Iän myötä persoonallisuus ja toimintatavat yleensä vakiintuvat ja rauhoittuvat, elleivät poikkeukselliset tekijät – traumat, stressi tai alkoholi – ole aiheuttaneet jotakin sellaista tilannetta, jossa hermot ovat niin sanotusti heikossa kunnossa. Ylemmissä asemissa ja arvoissa olevien ei katsota olevan yhtä sosiaalisesti miellyttämistä kuin alemmissä asemissa olevien, koska he eivät ole enää riippuvaisia muista edetäkseen urallaan.

Saksalainen maailmankuulu sosiologi Max Weber painottaa kannattajien merkitystä karismaattisen johtajan luomisessa. Weberin mielestä karismaattisella johtajalla ei välttämättä ole erityisiä piirteitä, vaan hän voi nousta jalustalleen suurelle yleisölle kohdistetun tietois-
sen viestinnän tuloksena. Tiedotusvälineillä on tässä relevantti merkitys.³ Vaikka tarinallistamisen voima ei ollut vielä viime vuosisadan alkupuoliskolla yhtä suuri kuin nykyään, henkilöiminen oli sitäkin tärkeämmällä sijalla. Suurmiehet olivat suosiossa, kun kansakunnat kaipasivat johtajakseen vahvaa yksilöä, voimaa ja tahtoa.

Suomen marsalkan vähäeleinen karisma sopi kuitenkin jähkään suomalaiseen mielenmaisemaan. Hän ei ollut Churchillin tai de Gaullen kaltainen suoraan kuulijoittensa suoneen iskevä värikäs ja vivahteikas puhuja.⁴ Mannerheim luki paljon paperista, ja hänen jäykkä esiintymisensä ja aksenttinsa jäivät elämään. Silti hänen auktoriteettinsa oli vertaansa vailla, Churchill ja de Gaulle jäivät hänestä jälkeen. Heillä ei ollut Mannerheimin mahdollisuutta riippumatto-

3 Max Weber: *Economy and Society*. Edited Günther Roth and Claus Wittich. Los Angeles and London 1978, 215–216, 241–254 ja 1111–1157; Kershaw 2023: Kershaw Ian, *Persoonallisuus ja valta. Modernin Euroopan rakentajat ja tuhoajat*. Docendo EU 2023, 24.

4 Kershaw 2023, passim.

muuteen – molemmat ryvettyivät poliitikkoina ja kannatuksen kosiskelijoina.

Suomen itsenäistymisen jälkeen kansallista eetosta tuotiin voimalisesti esiin julkisessa sanassa. Valkoisen armeijan ylipäällikön Mannerheimin mainetta korostettiin. Ennestään tuntemattoman Venäjän keisarillisen armeijan kenraalin nousu suuren yleisön tietoisuuteen oli ainutlaatuista. Ilman erityisiä persoonallisia piirteitään ja yksilöllistä johtamistaan Mannerheimista ei olisi tullut laillisen tasavallan pelastajaa. Vallankaappaukseen pyrkineiden punaisten joukossa hän oli puolestaan murhaaja ja lahtari.

Vasta talvisodassa Mannerheimista tuli tosiasiallisesti kansakunnan yhdistäjä, Suomen itsenäisyyden pelastajaksi henkilöitynyt sotapäällikkö. Ilman eurooppalaisissa sotakorkeakouluissa opiskellutta kenraalien karkijoukkoa voitot rintamilla eivät kuitenkaan olisi olleet mahdollisia. Heidän teoreettinen pätevyytensä oli Mannerheimia parempi. Sotamarsalkan auktoriteetista kenraalit olivat kuitenkin kaukana, mitaamattoman matkan päässä. Vaikka kenraalien kesken kuultiin kiitöitä ja ilmassa oli eripuraa, Mannerheimin arvovalta oli kiistämätön.

Vaikka Mannerheim ei meritoitunut elämänsä aikana kirjoittajana, hän oli äärimmäisen pikkutarkka puheittensa ja päiväkäskyjensä suhteen. Mannerheimin adjutanttina pitkään toimineen eversti Ragnar Grönvallin mukaan marsalkka muutti luonnoksia enemmän tai vähemmän aina. Ainoastaan kerran hän muistaa päiväkäskyn menneen korjauksitta läpi.⁵ Mannerheimille ei myöskään kannattanut tarjota pitkiä esityksiä ratkaistavaksi. Päämajoitustimestari Axel Airon ja yleisesikunnan päällikön Erik Heinrichsin mukaan ajatus oli saatava tiivistettyä pariin liuskaan, muuten marsalkka hyvin todennäköisesti hylkäsi paperin.⁶

5 Manninen 2024: Manninen Ohto, Mannerheimin adjutantin Ragnar Grönvallin haastattelu 1977. Sotahistoriallinen aikakauskirja 43, 2023. Suomen sotahistoriallinen seura Tallinna 2023, 178–203.

6 Parikka 2004: Parikka Petter, Aksel Airon haastattelusta vuonna 1964. Kylkirauta 4/2004, 19–21.

Sodan aikana Mannerheim saattoi olla suoraan yhteydessä valtiomiehiin ulkomailla. Hän oli verkostoinut jo Venäjän keisarin palveluksessa. Hallitsijat ja ministerit tulivat tutuksi hänen hankkiessaan ratsuja hovin tarpeisiin ympäri Eurooppaa. Huolimatta siitä, että Mannerheimilla ei ollut poliittista statusta, hän oli henkilökohmaisessa kirjeenvaihdossa muun muassa Churchillin kanssa. Kirjoja Mannerheim ei kirjoittanut, ei edes ammatillisia artikkeleita.

Marsalkan muistelmat ovat kolmen haamukirjoittajan käsialaa. Erik Heinrichs, Aládar Paasonen ja Emerik Olsoni olivat Mannerheimin luotettuja. Mannerheim kuitenkin kävi läpi sisällöt ja teki korjauksia. Ilman vääntöjä ja viivästyksiä ei selvitty.⁷ Mannerheim suhtautui nekrologiinsa miltei pakkomielteisesti. Suurmies halusi jättää näköisensä jäljen jälkipolville.

Suomen sotilasjohdossa Mannerheim oli ylivertainen auktoriteetti. Hänen johtamiensa kenraalien joukko koostui lähinnä jääkäreistä. Kun heistä rajataan muutama upseeri, jotka olivat Mannerheimille relevantteja pitkällä aikajänteellä tärkeissä tehtävissä niin sodan kuin rauhan aikana, päästään hedelmällisen vertailun äärelle. Sen tuloksena on mahdollista selittää niin Mannerheimin kuin heidän itsensä temperamenttien ja tunteiden vaikutusta eri tilanteissa.

Tässä teoksessa käsitellään Mannerheimin kenraaleista ensisijaisesti Lauri Malmbergia, Paavo Talvelaa ja Hjalmar Siilasvuota, jotka olivat erityisesti ”yksilöitä” ja persoonia. He olivat merkittäviä miehiä Mannerheimin tuntumassa niin myönteisessä kuin kielteisessä mielessä. Tarkasteltavista Malmberg on arvokas analysoida, koska hän oli kenraaliksi poikkeuksellisen hillitty ja oli Mannerheimin kanssa lähemmissä tekemisissä usealla eri vuosikymmenellä. Malmberg valittiin suojeluskuntien ylipäälliköksi 1920-luvun alussa. Myös Mannerheim oli halunnut tehtävään mutta joutui pettymään.

7 Olsoni Korhoselle 1.4.1949. Ks. Emerik Olsonin kirjeenvaihto Erik Heinrichsin, Aladár Paasonen ja Arvi Korhosen kanssa. Emerik Olsonin arkisto. HYK. Coll. 164. Mapit 59, 60, 64, 67 ja 69. Passim; Kansio 12, Arvi Korhosen kokoelma. KA, passim.

Sen sijaan Paavo Talvela oli ärhäkkä kenraali. Hän oli eronnut vakinaisesta palveluksesta riitaannuttuaan peruuttamattomasti esimiehensä, yleisesikunnan päällikön Kurt Martti Walleniuksen kanssa 1930-luvun alussa. Tämän jälkeen Talvela toimi siviilijohtajana ja muun muassa kirjoitti Mannerheimin puheita. Sotien aikana hän oli sotamarsalkan tärkeimpiä komentajia. Yhteentörmäyksiltä ei kuitenkaan välttytty. Tahdokaas Talvela oli niin henkilönä kuin sotilaana hyökkäävää tyyppiä.

Hjalmar Siilasvuo oli Talvelan tapaan itsetietoinen ja poikkipuoleinen persoona. Kumpikin lunasti paikkansa sotamarsalkan sateenvarjon alla menestyksellään talvisodan korpirintamalla. Siilasvuo oli ennen kaikkea kuumaverinen kenttäkomentaja, särmikäs ja sattuva. Erityiseksi hänet teki ylempänä upseerina pyrky paikalliseen päätöksentekoon: Siilasvuo oli istunut ennen sotia kunnallis- ja kaupunginvaltuustossa kahdella eri palveluspaikkakunnalla.

Tunteiden historiallinen tarkastelu on poikkeuksellisen hajanaisen – suorastaan kaoottisen – aineiston läpikäymistä. Tutkijan on oltava varpaillaan analysoidessaan ja tulkitessaan hyvin henkilöön meneviä lähteitä. Sporadisen aineiston kirjoittaminen kirjaksi vaatii kerronnan, ja päähenkilöt ovat sen punainen lanka. Heidän temperamenttinsa ja persoonansa kehittyminen edellyttää myös tarkastelua lapsuuden ajoista alkaen: Malmbergin, Talvelan ja Siilasvuon perhetaustat, kasvualusta ja opintiet olivat hyvin erilaiset.

Vasta jääkärikoulutus yhdisti tulevat kenraalit, tosin heidän palvelusaikansa ja sotilasarvonsa poikkesivat toisistaan. Vastaavasti heidän sotilasuransa muodostui toisiinsa verrattuna hyvin erilaisiksi kuin ensiaskeleista olisi voinut päätellä. Myös Mannerheimiin Malmberg, Talvela ja Siilasvuo tutustuivat eri aikoina. Tapahtumien, tilanteiden ja käänteiden käsittelyssä on huomioitava lisäksi muiden asianosaisten ja vaikuttajien esiin nostamista. Ilman objektia ei ole reaktiota, eikä ilman kontekstia voi ymmärtää yksilön tai yksilöiden käyttäytymistä: suuria tunteita ja järkipäisiä päätelmiä.

Sotilaan tielle – eri kaiku on lapsuuden

”Tiedä poika, että se on ankara koulu, kun sotamieheksi meet.”

Matti Laurila vanhempi

Kolme kasvupolkua jääkäriksi

Suomen suuriruhtinaskunnan merkitys Venäjän keisarikunnalle korostui ensimmäisen maailmansodan syttymisen myötä. Venäjällä pelättiin saksalaisten maihinnousua ja hyökkäystä pidemmälle Pietariin. Sotatila astui voimaan, mikä mahdollisti viranomaisten rajoittamistoimenpiteitä, kuten kotietsintöjä, takavarikoimista ja pidätyksiä. Säädökset eivät kuitenkaan riittäneet isäntävallalle, kontrollia haluttiin edelleen kiristää.

Venäläistämishjelman julkaiseminen suomalaisissa sanomalehdissä 17. marraskuuta 1914 sai itsenäistymispyrkimyksiä ajaneet aktivistit liikkeelle. Suomalaiset johtomiehet ottivat yhteyttä Ruotsiin sotilaallisen koulutuksen ja aseistuksen saamiseksi. Ruotsi ei kuitenkaan suostunut avun antamiseen, ja tiedustelut suunnattiin Saksaan.

Salaisessa kokouksessa Helsingin Ostrobotnialla perustettiin erityinen Keskuskomitea edistämään hanketta.

Nuoret ylioppilaat Bertel Paulig ja Walter Horn, joilla molemmilla oli saksalainen perhetausta, matkustivat Tukholmaan hakemaan yhteyksiä vaikutusvaltaisiin henkilöihin. Hermann Gummeruksen avulla saatiin laadittua Saksan sotaministeriölle ja yleisesikunnalle kirjelmä, joka luovutettiin Saksan Ruotsin sotilasasiamiehelle. Saksan ylimmässä johdossa suhtauduttiin myöntämielisesti sotilaallisen koulutuksen antamiseen suomalaisille, tosin paljon pienempi-muotoisempana kun aktivistijohtajat olivat toivoneet.

Saksan keisarikunnan syyt antaa suomalaisille sotilaskoulutusta ensimmäisen maailmansodan alettua pohjautuivat ensisijaisesti maan pyrkimykseen heikentää vihollistaan Venäjää. Salaamissyistä ensimmäiset lähtijät, niin kutsutut pfadfinderit, matkustivat muodollisesti partiopoikakurssille. Oikeudellisesti arvioituna he olivat Venäjän alamaisina maanpetoksen tekijöitä, tosin aktivistien näkökulmasta emämaan sortopolitiikka ja yhteisvaltakunnallinen lainsäädäntö olivat vastoin keisarin hallitsijanvakuutusta.

Saksalaiset lupautuivat ensi alkuun järjestämään muutaman viikon mittaisen kurssin vajaalle kahdellesadalle suomalaiselle Lockstedter Lagerin harjoitusleirillä. Vapaaehtoisten tuli olla lähtöisin hyvistä perheistä, sivistyneistä ja luotettavista miehiä. Saksan kielen taito oli välttämätön, ja pohjalla tuli olla vähintään ylioppilastutkinto.

Vahvistus välitettiin Tukholmassa lähtijöiden ensimmäiseen joukkoon kuuluneelle Harald Öhquistille Helsinkiin 2. helmikuuta 1915. Hänen isänsä Johannes oli jääkäriliikkeen alkuunpanijoita ja saksan kielen lehtori. Harald oli puolestaan Nylands Nationin osakunnan aktiiveja. Hän oli jo suorittanut lainopillisen tutkinnon Keisarikunnassa Aleksanterin yliopistossa (nyk. Helsingin yliopisto).

Suomalaiset vapaaehtoiset kuuluivat Berliinin yleisesikunnassa toimineen Fremde Heeren -osaston alaisuuteen, joka vastasi ulkomaisten joukkojen koulutuksesta. Saksan ulkoasiainministeriö ja sotaministeriö vastasivat kurssin järjestämisen kustannuksista. Suo-

malaiset eivät olleet Saksassa suinkaan ainutkertainen joukko. Siellä annettiin sotilaallista oppia samaan tapaan muun muassa irlantilaisille, joilla oli omat itsenäistymispyrkimykset emämaastaan Isosta-Britanniasta.⁸

Suomalaiset ylioppilasaktivistit kokoontuivat salaisissa ryhmissä. Värväystä harjoitettiin osakunnissa, ja tieto levisi maanalaisessa verkostossa maakuntiin. Etappimiehet järjestivät reittejä vapaaehtoisille maasta poistumiseksi. Koska liike pantiin alulle Helsingissä, oli ensimmäisten lähtijöiden joukossa paljon pääkaupungissa opiskelleita miehiä. Heidän joukossaan oli myös Lauri ”Mala” Malmberg, joka oli yksi vanhimista vapaaehtoisista. Hän oli jo 24-vuotias ja suorittanut akateemisen tutkinnon. Malmberg oli diplomi-insinööri.

Vaikka Malmbergin perhe oli akateeminen, oli Lauri Malmberg kuitenkin hengeltään ”stadin kundi”. Hän oli kasvanut sosiaalisesti kirjavassa ympäristössä, jossa ei voinut olla näkemättä myöskään vähäosaisimpien arkea. Koulunsa ”Lalli” oli aloittanut ruotsinkielisessä oppilaitoksessa, mikä oli ollut kotona suomea puhuneelle pojalle kauhistus. Opettajana työskennellyt Emil-isä ei kuitenkaan ollut antanut pojalle vaihtoehtoja. Lallin koulutie ei alkanut missään hyväosaisten tyyssijassa, vaan oppilaita tuli kyseiseen kouluun myös hyvin vaatimattomista perhetaustoista.

Koulussa Lalli viihtyi kaveripiirissä, jossa oli lapsia köyhemistä oloista. Kun suomenkieliset ”ummikot” olivat samassa liemessä, he puhuivat keskenään paljon ”gatscharia”. Se oli slangia, jonka Lalli osasi. Ruotsin kielen kanssa oli paljon vaikeampaa. Seurauksena oli hankaluuksia oman identiteetin määrittämisessä ulospäin, ja hän sai luovia yhteiskuntaluokkien rajapintojen risti-aallokossa.

8 Lauerma 1966: Lauerma Matti, Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, vaiheet ja vaikutus. WSOY Porvoo 1966, mm. 53–60, 72–76, 86–91.

Tulistumista, alistumista ja kostamista. Kuinka tunteet ja persoonallisuus vaikuttivat päätöksentekoon kriiseissä?

Sotilasylijohdon tunnereaktioista on kirjoitettu vähän. Esimerkiksi kenraalien myötäsukaisissa elämäkerroissa Mannerheimin luottomiehiä riittää, vaikka tosiasiassa hänen lähelleen pääseminen oli hankalaa.

Sodan paineissa hermot kiristyivät herkästi, ja Mannerheimin suhtautuminen kenraaleihinsa saattoi muuttua pienestäkin ärsykkeestä. Kirjassa käsitellään Mannerheimia ärsyttäneitä, innostaneita ja järkyttäneitä persoonia uudesta tunnehistoriallisesta ja inhimillisestä näkökulmasta yksilöitä arvottamatta.

Teoksessa kirjoitetaan ”ihmiskasvoista historiaa” persooniin ja psykologiaan syventymällä.

Teos antaa tietoa inhimillisten ja yksilöllisten piirteiden vaikutuksista johtamiseen, päätöksentekoon ja kriisinhallintaan. Tuloksia voidaan soveltaa yritysjohtamisesta poliittiseen vallankäyttöön ja sotilasorganisaatioihin. Aihe on enemmän kuin ajankohtainen.

Lasse Laaksonen on filosofian tohtori ja kolmen eri yliopiston dosentti.

9 789523 829084

KL 92.73

ISBN 978-952-382-908-4

DOCENDO